

Krzysztof KOPEĆ
Uniwersytet Gdański

PROPOZYCJA ZMIANY RAMOWEGO PLANU NAUCZANIA DLA LICEUM OGÓLNOKSZAŁCĄCEGO

Wstęp

Wymiar godzin poszczególnych przedmiotów we współczesnym liceum ogólnokształcącym jest coraz bardziej niezadowolający – i to zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli. Ramowy plan nauczania wprowadzony na mocy Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. z 2002 r., nr 15, poz. 142) wraz z późniejszymi zmianami obowiązuje od 1 września 2002 r., a więc dnia, gdy pierwsi absolwenci gimnazjów trafili do szkół średnich. Od tego czasu ujawniło się wiele jego słabych punktów. Powinno się, więc dokonać korekty, tak aby lepiej mógł odpowiadać wymogom, nie tylko współczesnego świata, ale też zwykłej efektywności kształcenia. Nie bez znaczenia, chociaż wielu wydaje się o tym zapominać, są też oczekiwania uczniów. Plan nauczania musi być przecież tworzony wyłącznie z myślą o nich.

Przyczyny i kierunki zmian ramowego planu nauczania dla liceum ogólnokształcącego

Główne zarzuty wielu nauczycieli, pedagogów i dydaktyków pod adresem obowiązującego ramowego planu nauczania w liceum ogólnokształcącym to:

- nieuzasadnione wprowadzenie do planu nauczania takich przedmiotów jak: wiedza o kulturze czy podstawy przedsiębiorczości lub zbyt duży wymiar godzinowy tych przedmiotów (są to odpowiednio 1 godzina tygodniowo i 2 godziny tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania);
- zbyt duży wymiar godzinowy przeznaczony na nauczanie religii lub etyki (6 godzin tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania);
- zbyt mały wymiar godzinowy matematyki (9 godzin tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania), zwłaszcza w kontekście wprowadzenia na egzaminie maturalnym od 2009 r. matematyki jako przedmiotu obowiązkowego dla wszystkich zdających;
- zbyt mały wymiar godzinowy geografii (3 godziny tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania), a przecież przedmiot ten jest kluczowy do rozumienia funkcjonowania współczesnego świata, przede wszystkim w kontekście postępujących mechanizmów globalizacji;
- zbyt mały wymiar godzinowy fizyki z astronomią, chemii i biologii (po 3 godziny tygodniowo plus dodatkowe 2 godziny tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania do rozdysponowania pomiędzy wymienione przedmioty przez dyrektora szkoły), co nierzadko powoduje trudności ze zrealizowaniem na odpowiednim poziomie wymaganego materiału nauczania;
- występowanie różnic w wymiarze godzinowym w ramach takich przedmiotów jak: fizyka z astronomią, chemia, biologia, ponieważ dyrektor szkoły jest zobowiązany do rozdysponowania dodatkowych 2 godzin tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania tylko pomiędzy te trzy przedmioty – nawet

gdy są one nauczane w danej klasie (oddziale szkolnym) na poziomie podstawowym;

- zbyt małą pulę godzin jaką ma dyrektor do rozdysponowania pomiędzy przedmioty nauczane w zakresie rozszerzonym (10 godzin tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania rozdzielane najczęściej na 3-4 przedmioty);
- obniżoną efektywność nauczania, przede wszystkim geografii, a także często fizyki z astronomią, chemii i biologii, gdy plan zajęć dla danej klasy (oddziału szkolnego) przewiduje tylko jedną godzinę danego przedmiotu w tygodniu – zarówno uczniom jak i nauczycielowi trudno w takiej sytuacji wejść w odpowiedni rytm pracy – niekiedy też ta jedna godzina trafia w nie najszcześniejszy moment w planie nauczania (np. zbyt wcześnie rano, gdy uczniowie są jeszcze zaspani, lub też zbyt późno, gdy są już zmęczeni) – na dodatek zdarza się, że z racji dodatkowych świąt, wycieczek, uroczystości szkolnych lub nieobecności nauczyciela np. z powodu choroby, lekcje przepadają, co powoduje dwu-, a czasami kilkutygodniowe przerwy w nauczaniu danego przedmiotu;
- zbyt mały zakres treści nauczania wiedzy o społeczeństwie, w porównaniu z innymi przedmiotami, które mogą być zdawane na egzaminie maturalnym jako przedmioty obowiązkowe – należałoby więc dokonać przekształcenia tego przedmiotu w taki, który posiadałby obszerniejszy zakres materiału nauczania np. łącząc wiedzę o społeczeństwie z podstawami przedsiębiorczości.

Jednak nie tylko nauczycielom, pedagogom i dydaktykom nie podoba się obowiązujący ramowy plan nauczania w liceum ogólnokształcącym. Jest on niezadowolający także dla uczniów. Pytanie, które przedmioty zdaniem uczniów powinny mieć zmniejszony, a które zwiększony wymiar godzin, było jednym z elementów obszerniejszego badania ankietowego.¹ Zostało ono przeprowadzone w marcu 2006 w wybranym liceum ogólnokształcącym. Wybór szkoły, której uczniowie zostali objęci badaniem, podyktowany był następującymi warunkami:

- w liceum musiała uczyć się możliwie najlepsza młodzież – zdolna i ambitna, ponieważ to ona może najlepiej określić znaczenie poszczególnych przedmiotów, których naucza się w szkole; słaba młodzież – o niewielkich zdolnościach i bez ambicji nakreśliłaby obraz, który nie może być odniesieniem dla ewentualnych zmian w szkolnictwie;
- liceum musiało posiadać równomierny rozkład profili nauczania – nie mogło więc „specjalizować się” np. w przedmiotach ścisłych czy humanistycznych, tak aby młodzież, która się w nim uczy, stanowiła możliwie najpełniejszy i proporcjonalny przekrój zdolności do nauki określonych przedmiotów;
- w liceum musiało być zatrudnionych wielu nauczycieli – tak aby poszczególne przedmioty w różnych klasach prowadzili kolejni pedagodzy. Jednocześnie musieli być oni uznawani za bardzo dobrych specjalistów w swoim zawodzie. Możliwie najmocniej przeciwdziało to sytuacji, w której słabszy nauczyciel obniża w oczach uczniów rangę przedmiotu, którego naucza.

¹ Szerszy zakres wyników badania został opublikowany w: K. Kopeć: *Znaczenie geografii według uczniów liceum ogólnokształcącego*. W: T. Komornicki, Z. Podgórski (red.): *Idee i praktyczny uniwersalizm geografii. Geografia społeczno-ekonomiczna. Dydaktyka*. Warszawa 2006, s. 318-323

Wszystkie warunki spełnia III Liceum Ogólnokształcące im. Bohaterów Westerplatte w Gdańsku. Cieszy się ono od lat wysoką renomą, co znajduje potwierdzenie m.in. w publikowanych rankingach szkół, gdzie zawsze zajmuje lokaty w ścisłej czołówce,² a jednocześnie uczy się w nim młodzież o różnorodnych zainteresowaniach i zdolnościach. Ponadto jest szkołą dosyć dużą, w której pracuje blisko 60 nauczycieli. Badanie przeprowadzono we wszystkich drugich i trzecich klasach (z wyjątkiem klas działających w systemie matury międzynarodowej – International Baccalaureate, których zarówno programy nauczania, struktura przedmiotów, jak i ich wymiar godzin, diametralnie różni się od realizowanych w ramach typowych liceów ogólnokształcących w Polsce). Klas objętych badaniem było więc w sumie 16. Pominęto klasy I-sze z uwagi na zbyt mały staż nauki w liceum uczniów, którzy do nich uczęszczają.

Anonimowe ankiety pisemne wśród uczniów przeprowadziło 10 nauczycieli podczas lekcji 6 przedmiotów (język polski, matematyka, biologia, geografia, historia, wiedza o społeczeństwie). W ten sposób starano się wyeliminować ewentualny wpływ na wynik badania:

- nauczyciela określonego przedmiotu, który był obecny w sali podczas wypełniania ankiety;
- lekcji określonego przedmiotu, na której końcu lub początku uczniowie wypełniali ankiety.

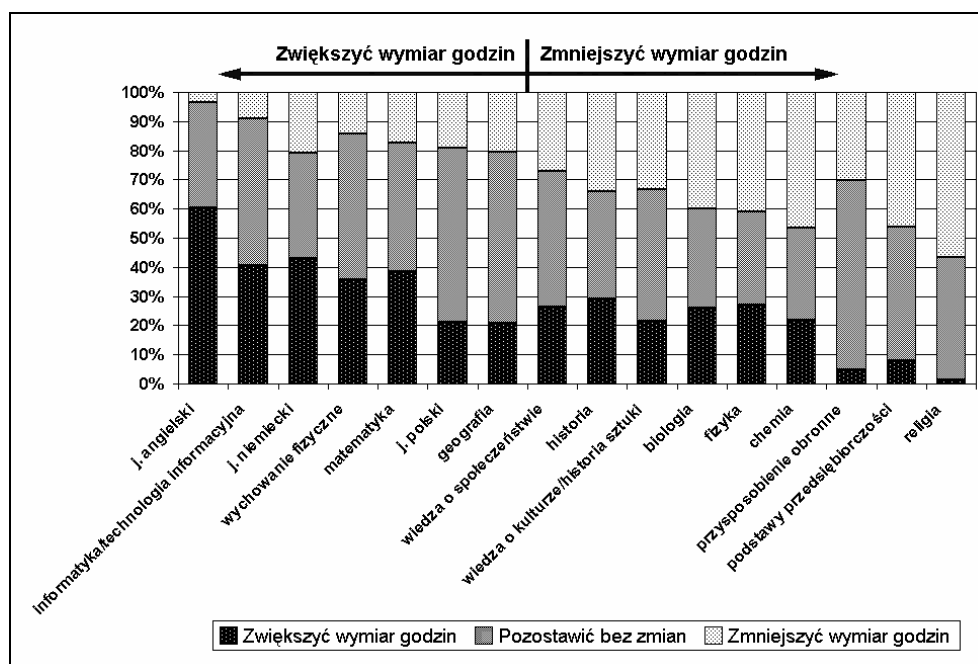
Uczniowie byli informowani, że badanie przeprowadzane jest na prośbę Uniwersytetu Gdańskiego, jednak w celu wyeliminowania wpływu na wynik nie podawano, ani nazwy wydziału, ani też nazwy katedry, z którego pochodzi ankieta. Ukryty pozostawał dla nich także rzeczywisty cel badania. Ponadto konstrukcja pytań w kwestionariuszu nie sugerowała jakichkolwiek odpowiedzi, a wszystkie przedmioty były w niej traktowane równorzędnie. Polecenie zaznaczenia, którym przedmiotom należy zwiększyć, którym pozostawić bez zmian, a którym zmniejszyć wymiar godzin, opierało się na spisie przedmiotów. Obejmował on wszystkie przedmioty przewidziane w ramowym planie nauczania, w tym języki obce: angielski, rosyjski, francuski, szwedzki, hiszpański i łaciński, a ponadto muzykę, plastykę i filozofię. Badani uczniowie udzielali odpowiedzi tylko przy przedmiotach, których uczyli się, bądź też uczą się w liceum. Mogli jednakże przy przedmiotach, których nie uczą się w liceum, zaznaczyć, że chcą, aby był on w nim nauczany.

Wynikiem badania dla tego polecenia jest odsetek wskazań dla poszczególnych przedmiotów: zwiększyć/pozostawić bez zmian/zmniejszyć wymiar godzin. Natomiast dla przedmiotów, które nie są nauczane w danych klasach (oddziałach szkolnych) jest to odsetek wskazań wśród uczniów, którzy nie uczą się danego przedmiotu, ale uważają, że powinien być on nauczany w liceum.

Z uwagi na znaczne podobieństwo, takie przedmioty jak: informatyka oraz technologia informacyjna, a także: wiedza o kulturze oraz historia sztuki, już na etapie badania zostały połączone we wspólne kategorie. Ze względu na niewielki odsetek uczniów, którzy uczęszczają w szkole na lekcje etyki, języka francuskiego i języka szwedzkiego odpowiedzi dotyczące tych przedmiotów, chociaż się pojawiały, nie zostały uwzględnione w niniejszym opracowaniu odnośnie zwiększenia/pozostawienia bez zmian/zmniejszenia wymiaru godzin.

² Szkoła znalazła się m.in. w 2004 r. na I miejscu wśród wszystkich liceów ogólnokształcących Polski w rankingu tygodnika „Newsweek Polska”. K. Jaroszewicz: *Indeks szkół*. „Newsweek Polska” 2004, nr 11/2004, s. 80-93

Badaniem ankietowym objęto 381 uczniów. Z powodu niepoprawnego wypełnienia odrzucono 8 kwestionariuszy. Do analizy zakwalifikowano, zatem 373 kwestionariusze. Badana próba składała się w 63,2% z dziewcząt i 36,8% z chłopców. Uczniowie klas II-ich to 55,8%, natomiast klas III-ich to 44,2%.

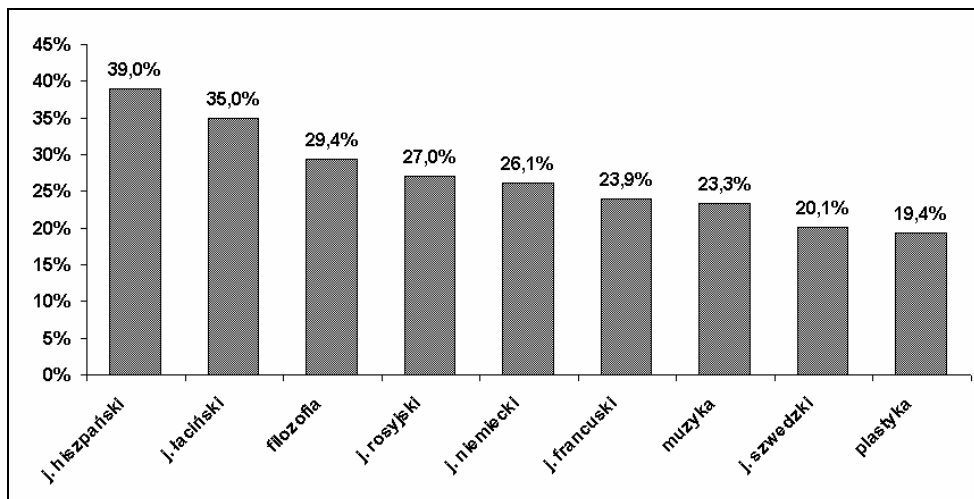
Rysunek nr 1. Ranking przedmiotów szkolnych od tych, którym należy zwiększyć wymiar godzin, po te, którym należy zmniejszyć wymiar godzin według uczniów liceum ogólnokształcącego.

Źródło: Opracowanie własne.

Jak przedstawiono na rysunku nr 1, według ankietowanych uczniów przedmiotami, którym należy zwiększyć wymiar godzin są w kolejności: język angielski, informatyka/technologia informacyjna, język niemiecki, wychowanie fizyczne, matematyka, język polski i geografia. Natomiast przedmiotami, którym należy zmniejszyć wymiar godzin są w kolejności: religia, podstawy przedsiębiorczości, przygotowanie obronne, chemia, fizyka, biologia, wiedza o kulturze/historia sztuki, historia, wiedza o społeczeństwie.

Pewnym uzupełnieniem do zaprezentowanych wyników odnośnie zwiększenia/pozostawienia bez zmian/zmniejszenia wymiaru godzin poszczególnych przedmiotów szkolnych są przedstawione na rysunku nr 2 rezultaty wskazań przez uczniów tych przedmiotów, których nie mają w liceum, ale chcieliby, aby były one w nim nauczane. Najwięcej, bo aż 39,0% uczniów zaznaczyło, że w szkole powinien być nauczany język hiszpański. Tak wysoka pozycja tego przedmiotu wynika zapewne z tego, że w trakcie przeprowadzania badania ankietowego w III LO w Gdańsku czyniono przygotowania do uruchomienia od roku szkolnego 2006/2007 klasy dwujęzycznej z językiem hiszpańskim. Uczniowie klas drugich i trzecich, którzy byli objęci badaniem, nie byli nauczani tego języka, ale możliwe, że wiedząc

o jego wprowadzaniu do młodszych klas chcieli wyrazić dla tego działania swoją aprobatę lub także chęć jego nauki. Kolejnym przedmiotem odnośnie, którego 35,0% uczniów chciałoby, aby był nauczany w liceum jest język łaciński. Na dalszych miejscach są: filozofia – 29,4%, język rosyjski – 27%, język niemiecki – 26,1%, język francuski – 23,9%, muzyka – 23,3%, język szwedzki – 20,1% i plastyka – 19,4%. Spośród tych przedmiotów nauczane są w niektórych klasach III LO w Gdańsku: filozofia, język niemiecki, język francuski i język szwedzki.

Rysunek nr 2. Ranking przedmiotów pod względem odsetka wskazań uczniów liceum ogólnokształcącego, którzy nie uczą się danego przedmiotu, ale uważają, że powinien być on nauczany.

Źródło: Opracowanie własne.

Z przedstawionych rezultatów badania wyraźnie wynika, że uczniowie liceum ogólnokształcącego żądają zwiększenia wymiaru godzin przede wszystkim języków obcych. Dominuje tutaj zwłaszcza język angielski, którego większej liczby godzin chce aż 60,4% uczniów, przy 3,3% uczniów, którzy chcieliby mieć go mniej. Uczniowie postulują ponadto więcej zajęć z informatyki/technologii informacyjnej oraz wychowania fizycznego. Pewnym zaskoczeniem może być istotna przewaga uczniów chcących zwiększenia wymiaru godzinowego matematyki nad tymi, którzy chcieliby jego ograniczenia. Zapewne jednak dobra młodzież widzi potrzebę nauki tego przedmiotu – tym bardziej, że w znacznej części pragnie ona po ukończeniu liceum ogólnokształcącego podjąć studia na kierunkach technicznych.

Natomiast przedmiotem, któremu według uczniów liceum ogólnokształcącego należy zmniejszyć wymiar godzin jest przede wszystkim religia. Aż 56,7% uczniów, którzy uczęszczają na ten przedmiot chce zmniejszenia jego wymiaru godzinowego, a zaledwie 1,4% postuluje jego zwiększenie. W dalszej kolejności uczniowie chcieliby zmniejszyć wymiar godzin podstawom przedsiębiorczości, przysposobieniu obronnemu, chemii, fizyce, biologii oraz wiedzy o kulturze/historii sztuki.

Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że zaprezentowane tutaj wyniki są wartościami opisującymi populację uczniów liceum ogólnokształcącego i w związku z tym uśredniają indywidualne preferencje przedmiotowe poszczególnych uczniów. Należy pamiętać, że odpowiedzi uczniów z klas o odmiennych przedmiotach wio-

dających znacznie się od siebie różniły. Uczniowie zawsze żądali zwiększenia wymiaru godzinowego przedmiotów wiodących. Niekiedy nawet wzrost liczby godzin nauczanego przedmiotu, na pozór wbrew logice, powoduje jeszcze większą chęć zwiększenia jego wymiaru wśród uczniów. Ale młodzież doskonale wie, że mając jedną godzinę w tygodniu, nie można opanować przedmiotu na tyle, aby planować z nim przyszłość – maturę i studia. Taki przedmiot jest dla nich zbędny. Jednak, gdy godzin danego przedmiotu jest więcej, to staje się on dla uczniów atutem – mogą wtedy wybrać go na maturę lub planować pokrewne z nim studia.

Podstawowe kierunki zmian ramowego planu nauczania dla liceum ogólnokształcącego, wynikające z analizy przedstawionego wyżej przesłanek:

1. Należy zwiększyć liczbę godzin przeznaczoną na nauczanie przedmiotów w zakresie rozszerzonym.
2. Należy zwiększyć liczbę godzin przeznaczoną na nauczanie języków obcych.
3. Należy wprowadzić wymóg, aby jednym z języków obcych był język angielski.
4. Należy zwiększyć liczbę godzin przeznaczoną na nauczanie matematyki.
5. Należy zwiększyć liczbę godzin przeznaczoną na nauczanie geografii.
6. Należy uporządkować wymiar godzin przeznaczony na nauczanie fizyki z astronomią, chemii i biologii.
7. Należy zmniejszyć liczbę godzin religii/etyki.
8. Należy zmniejszyć liczbę godzin przysposobienia obronnego.
9. Należy zlikwidować przedmiot wiedza o kulturze, a część jego treści nauczania włączyć do przedmiotów język polski i historia.
10. Należy połączyć przedmioty wiedza o społeczeństwie i podstawy przedsiębiorczości.

Projekt ramowego planu nauczania dla liceum ogólnokształcącego

Projekt ramowego planu nauczania dla liceum ogólnokształcącego w zestawieniu z wersją obecnie obowiązującą zaprezentowany został w tabeli nr 1.

Tabela nr 1. Projekt ramowego planu nauczania dla trzyletniego liceum ogólnokształcącego.

Lp.	Obowiązkowe zajęcia edukacyjne	Liczba godzin tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania	
		Obowiązująca	Proponowana
1	Język polski	14	14
2	Pierwszy język obcy	15	18 ^a
3	Drugi język obcy		
4	Historia	5	5 ^b
5	Wiedza o społeczeństwie	2	
6	Podstawy przedsiębiorczości	2	
7	Wiedza o kulturze	1	-
8	Matematyka	9	10
9	Fizyka i astronomia	3	4 +2
10	Chemia	3	
11	Biologia	3	
12	Geografia	3	
13	Technologia informacyjna/Informatyka	2	3
14	Wychowanie fizyczne	9	9

15	Przysposobienie obronne	2	2
16	Religia/Etyka	6	3
17	Godziny z wychowawcą	3	3
18	Godziny przeznaczone na nauczanie przedmiotów w zakresie rozszerzonym	10	13
19	Godziny do dyspozycji dyrektora	4	3
Razem		98	102

a Jednym z języków obcych musi być angielski.

b Przedmiot pod nazwą wiedza obywatelska powstały z połączenia przedmiotów wiedza o społeczeństwie i podstawy przedsiębiorczości.

Źródło: Opracowanie własne; Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. z 2002 r., nr 15, poz. 142) z późn. zm.

Zmiany, jakie zaproponowano względem obecnie obowiązującego ramowego planu nauczania dla liceum ogólnokształcącego to:

- zwiększenie liczby godzin języków obcych z 15 do 18 tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania;
- wprowadzenie obowiązku, aby jednym z języków obcych był język angielski;
- wprowadzenie przedmiotu pod nazwą wiedza obywatelska, który powstałby z połączenia przedmiotów wiedza o społeczeństwie i podstawy przedsiębiorczości;³
- ustalenie liczby godzin przedmiotu wiedza obywatelska jako 3 tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania, a więc o jedną mniej niż to wynika z połączenia dotychczasowego wymiaru godzin przedmiotów wiedza o społeczeństwie i podstawy przedsiębiorczości;
- zlikwidowanie przedmiotu wiedza o kulturze i włączenie znacznej części jego treści nauczania do przedmiotów język polski, a także w mniejszym stopniu historia;
- zwiększenie liczby godzin matematyki z 9 do 10 tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania;
- ustalenie liczby godzin fizyki z astronomią, chemii i biologii na 4 tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania dla każdego z tych przedmiotów, a więc o jedną więcej niż to wynika z dotychczasowego wymiaru godzin wszystkich tych przedmiotów łącznie;
- zwiększenie liczby godzin geografii z 3 do 4 tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania;
- zwiększenie liczby godzin technologii informacyjnej/informatyki z 2 do 3 tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania;
- zmniejszenie liczby godzin religii/etyki z 6 do 3 tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania;
- zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na nauczanie przedmiotów w zakresie rozszerzonym z 10 do 13 tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania;
- zmniejszenie liczby godzin do dyspozycji dyrektora z 4 do 3 tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania;

³ Połączenie przedmiotów wiedza o społeczeństwie i podstawy przedsiębiorczości w jeden blok pod nazwą wiedza obywatelska proponowali już wcześniej autorzy tzw. kloceków autonomicznych: K. Hall (red.): *Program szkolny. Klocek autonomiczny dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum*. Warszawa 2002

- w efekcie zwiększenie łącznej liczby godzin zajęć edukacyjnych z 98 do 102 tygodniowo w trzyletnim okresie nauczania.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych określa, że tygodniowy wymiar godzin w poszczególnych klasach liceum ogólnokształcącego nie może przekroczyć 35 godzin łącznie. Nie należy tego zmieniać. Ta wartość musi pozostać nadal jako maksymalna, mimo że w przedstawionym tutaj projekcie zwiększono łączną liczbę godzin zajęć edukacyjnych o 4 w trzyletnim okresie nauczania. Niewątpliwie spowoduje to nieco więcej trudności przy układaniu szkolnych planów nauczania. Niemniej jednak zaproponowane rozwiązanie jest w pełni możliwe do zastosowania.

W przedstawionym projekcie nie dokonano zwiększenia liczby godzin wychowania fizycznego, chociaż oczekiwaliby tego uczniowie i byłoby to dobre między innymi z uwagi na profilaktykę w zakresie wad postawy, otyłości, chorób układu krążenia, a także wpajanie młodzieży zdrowego stylu życia i kształtowanie sprawności ruchowej. Nie każda szkoła posiada odpowiednie warunki do realizacji na odpowiednim poziomie obowiązującego wymiaru godzin wychowania fizycznego. Jego odgórne zwiększenie sprawiłoby, że w wielu szkołach przedmiot ten musiałby być realizowany w warunkach znacznie odbiegających od zakładanego kanonu. Niemniej jednak, jeśli tylko warunki lokalowe i sprzętowe danej szkoły pozwalają na realizację wychowania fizycznego w większym wymiarze godzin zalecanym byłoby, aby dyrektor przeznaczył na ten cel część lub też nawet prawie całość, puli godzin leżących w jego gestii.

W zaprezentowanym tutaj projekcie ramowego planu nauczania dla liceum ogólnokształcącego nie uwzględniono przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie, realizowanego obecnie jako zajęcia nieobowiązkowe w wymiarze 14 godzin w każdej z trzech klas liceum ogólnokształcącego z puli godzin do dyspozycji dyrektora.⁴ Oczywiście nie należy z niego rezygnować. Co więcej – jego rola w przyszłości powinna ulec zwiększeniu. Ważne jest jednak, aby nie był prowadzony, jak to się dzieje nierzadko obecnie, przez mniej lub bardziej przypadkowych nauczycieli, a przez dobrze przygotowanych w tym zakresie specjalistów. Przy okazji warto byłoby się zastanowić nad nie najszcześniejszą nazwą tego przedmiotu i może zastąpić ją znacznie odpowiedniejszą: seksuologia.

W przedstawionym tutaj projekcie dokonano likwidacji wiedzy o kulturze. Jednocześnie zaproponowano, aby o część treści tego przedmiotu wzbogacić język polski, a także historię. Jeśli jednak dane liceum ogólnokształcące widzi w swoim planie wychowawczym dużą rolę sfery kulturalnej i posiada możliwości, aby z niej korzystać, a na dodatek może to realizować nie tylko w ramach lekcji na terenie szkoły, to oczywiście nic nie powinno stać na przeszkodzie, aby wprowadzić jakąś formę przedmiotu wiedza o kulturze. Może to mieć miejsce w ramach puli godzin do dyspozycji dyrektora lub też jako koło zainteresowań albo niesformalizowaną aktywność pozalekcyjną. Ważne ponadto, aby działania te nie ograniczały się do

⁴ Dzieje się to na mocy *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego* (Dz.U. z 1999 r., nr 67, poz. 756) z późn. zm.

klas o profilach humanistycznych. Nierzadko uczniowie klas z przedmiotami wiodącymi matematyką i fizyką równie chętnie chcą korzystać z tego typu oferty.

Podsumowanie

Chociaż czas, jaki minął od wprowadzenia obowiązującego obecnie ramowego planu nauczania dla liceum ogólnokształcącego nie jest szczególnie długi, to jednak zebrano już wystarczająco dużo doświadczeń, aby dokonać jego modyfikacji. Trzyletnie liceum ogólnokształcące opuszczają absolwenci, których poziom wiedzy i umiejętności, jaki powinni byli zdobyć w szkole, nie jest zadowalający. Niewątpliwie trzeba rozważyć modyfikację reformy systemu oświaty i powrót do czteroletnich liceów ogólnokształcących. To jednak jest działanie, które można zaplanować wyłącznie z wieloletnim wyprzedzeniem. Zanim jednak owa powtórna reforma miałaby nastąpić powinno się wykonać modyfikację ramowego planu nauczania. Ale i on nie może być wprowadzany z zaskoczenia. Wdrożenie jego zmodyfikowanej wersji powinno być połączone także z wprowadzeniem zmian w podstawie programowej dla liceum ogólnokształcącego. Pamiętać też trzeba, że muszą minąć przynajmniej dwa lata od momentu zatwierdzenia tych dokumentów do chwili, gdy pierwszy rocznik licealistów rozpocznie naukę według reguł w nich przewidzianych. Jest to czas potrzebny na odpowiednie przygotowanie się do zmiany zarówno szkół jak i wydawnictw, które będą musiały dokonać zmian w niektórych podręcznikach. Jeśli natomiast uchwalone modyfikacje w podstawach programowych miałyby szerszy zakres, to czas, jaki musi minąć od ich przyjęcia do wprowadzenia zmian w liceach ogólnokształcących musiałby być wydłużony przynajmniej o kolejne 3 lata, czyli czas nauki w gimnazjum. Wtedy modyfikacje tam zachodzące poprzedzałyby te zachodzące w liceum ogólnokształcącym i w efekcie mogłyby tworzyć spójną całość.